

SYSTEM PARTYJNY HISZPANII

I. Uwarunkowania systemu partyjnego

1. Uwarunkowania historyczne

Wiek XIX to dla Hiszpanii bardzo trudny okres. W większości państw europejskich w tym czasie powstawały partie polityczne. Tymczasem Hiszpania pogrążona była w permanentnym kryzysie, dodatkowo tracąc kontrolę nad koloniami w Ameryce – utraciła swoją imperialną pozycję. W tym czasie miało miejsce kilka puczów wojskowych, pięć rewolucji oraz siedem razy uchwalano konstytucje¹. W 1874 r. doszło do restauracji monarchii burbońskiej, co ustabilizowało sytuację polityczną. Rządy na przemian sprawowali konserwatyści i liberałowie. Za najstarszą partię hiszpańską uważa się powstałą w 1823 r. Partię Karlistów (*Pardido Carlista*), która miała orientację tradycjonalistyczną, dążącą do ustanowienia nowej linii Burbonów na tronie hiszpańskim. Dużo większe znaczenie miało jednak powstanie w 1879 r. Hiszpańskiej Socjalistycznej Partii Robotniczej (*Partido Socialista Obrero Español*, PSOE), która w tamtym czasie działała przede wszystkim poza parlamentem, a dzisiaj jest jedną z głównych sił politycznych Hiszpanii.

W 1923 r. załamała się monarchia konstytucyjna i została ustanowiona dyktatura generała J.A. Primo de Rivery. Wiosną 1931 r., na bazie sukcesu ugrupowań republikańskich w wyborach municypalnych, ogłoszono powstanie republiki. Pod koniec 1931 r. przyjęto nową republikańską konstytucję². Jednak ciągłe konflikty polityczne nie pozwoliły w pełni wykorzystać mechanizmów zapisanych w tym dokumencie. Momentem przełomowym były wybory z lutego 1936 r., w których zwycięstwo odniósł Front Ludowy, skupiający partie lewicowe. W lipcu 1936 r. doszło do wybuchu wojny domowej, która trwała trzy lata i w której naprzeciw siebie stanęli zwolennicy i przeciwnicy republiki. Ostatecznie zwycięstwo odnieśli przeciwnicy ustroju republikańskiego – na ich czele stał generał F. Franco. Tak rozpoczął się kolejny

¹ T. Mołdawa, *Wstęp [w:] Konstytucja Hiszpanii*, tłum. T. Mołdawa, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 7.

² Szerzej na ten temat zob. *ibidem*, s. 7–8.

etap historii Hiszpanii – okres rządów autorytarnych, który trwał do 1975 r., czyli do śmierci generała. Rządy F. Franco określane są mianem dyktatury, gdyż niemal cała władza państwowa była skoncentrowana w jego rękach – był głową państwa, premierem rządu, głównodowodzącym sił zbrojnych, szefem jedynej legalnie działającej partii, a od 1947 r. także regentem. Wybory powszechne zostały zastąpione tzw. reprezentacją organiczną, wprowadzono syndykaty, do których obowiązkowo należeli pracodawcy i pracownicy³. W tych warunkach nie było miejsca dla pluralistycznego systemu partyjnego.

Jedynym legalnie działającym ugrupowaniem była Falanga (*Falange Española*), która zdominowała życie polityczne w Hiszpanii w latach 1937–1975. Głosiła ona program nacjonalistyczno-syndykalistyczny. Z czasem, po zakończeniu drugiej wojny światowej, program Falangi zaczął ewoluować w kierunku konserwatyizmu. W 1958 r. generał Franco przemianował Falangę na Ruch Narodowy (*Movimiento Nacional*), co miało podkreślać jego ogólnonarodowy charakter, ale także zerwać związki z niechlubną przeszłością. Ruch zawiesił swoją działalność po śmierci F. Franco, a w 1977 r. został rozwiązany⁴.

Śmierć F. Franco rozpoczęła proces demokratyzacji ustroju politycznego Hiszpanii. Dużą rolę w przemianach odegrał król Juan Carlos, który wymusił niektóre kroki na rządzie kierowanym przez spadkobiercę F. Franco – C. Ariasa, a następnie przez A. Suáreza. W 1976 r. przyjęto ustawę konstytucyjną, która przywracała wybory i ustalała proporcjonalny system wyborczy do Kongresu Deputowanych oraz gwarantowała zasadę pluralizmu politycznego. 8 lutego 1977 r. dekretem z mocą ustawy uregulowano zasady tworzenia partii politycznych. Pierwszym sprawdzianem dla nich były wybory do obu izb parlamentu, które odbyły się 15 czerwca 1977 r. Był to jednocześnie test dla na nowo tworzonej demokracji w Hiszpanii. W wyborach zwyciężyła Unia Centrum Demokratycznego (*Unión de Centro Democrático*, UCD), na której czele stał premier A. Suárez. Drugie miejsce zajęła PSOE. Kortezy przystąpiły do prac nad nową konstytucją. Dzięki szerokiemu porozumieniu partii politycznych udało się uchwalić konstytucję już w 1978 r., a następnie poddać ją pod referendum, które również zakończyło się sukcesem – 27 grudnia 1978 r. król Juan Carlos mógł podpisać nową demokratyczną konstytucję Hiszpanii.

2. Uwarunkowania prawne

Konstytucjonalizacja partii politycznych została dokonana w Tytule Wstępnym w art. 6 Konstytucji Hiszpanii, który brzmi: „Partie polityczne wyrażają pluralizm polityczny; współdziałają w kształtowaniu i manifestowaniu woli ludu i są podstawowym instrumentem uczestnictwa politycznego. Ich tworzenie i działalność są

³ *Ibidem*, s. 9.

⁴ Ruch Narodowy został rozwiązany na mocy dekretu z 1 kwietnia 1977 r., który stanowił, że cele Ruchu są sprzeczne z reformami ustroju hiszpańskiego; *ibidem*, s. 13.

wolne w ramach Konstytucji i ustawy. Ich wewnętrzna struktura i funkcjonowanie powinny być demokratyczne⁵. Jednocześnie z pracami nad konstytucją trwały prace nad uchwaleniem ustawy, która regulowałaby szczegółowe kwestie funkcjonowania partii. Ustawę o partiach politycznych przyjęto 4 grudnia 1978 r.; obowiązywała do 28 czerwca 2002 r., kiedy to przyjęto nową ustawę⁶.

Aby uzyskać osobowość prawną, partia polityczna musi zostać zarejestrowana. Rejestr partii prowadzi Biuro Rejestracyjne przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Jeśli ze statutu partii nie wynika, że jej cele lub działalność są sprzeczne z prawem karnym, Biuro Rejestracyjne jest zobligowane do wpisania partii do rejestru. Zawieszenie działalności partii lub jej rozwiązanie może być postanowione jedynie przez sąd w przypadku, kiedy wypełnia znamiona stowarzyszeń niedozwolonych przez kodeks karny lub gdy jej organizacja bądź działalność pozostają w sprzeczności z zasadami demokratycznymi⁷. Ustawa porusza także kwestie związane z finansowaniem partii politycznych z budżetu. Partia otrzymuje corocznie kwotę określoną na podstawie liczby mandatów w każdej z izb parlamentu oraz kwotę określoną na podstawie liczby głosów, które otrzymały jej listy w ostatnich wyborach. W budżecie określa się kwotę przeznaczoną na finansowanie partii, która następnie jest rozdzielana według wcześniej wymienionych kryteriów. W 1987 r. uchwalono pierwszą ustawę organiczną o finansowaniu partii politycznych, gdzie oprócz powtórzenia zasad finansowania z budżetu wskazano inne źródła finansowania partii. Należą do nich składki i dotacje członków, dochody z majątku i działalności własnej partii, zaciągnięte kredyty, spadki i zapisy⁸. Ustawa ta została znowelizowana 4 lipca 2007 r., nie wprowadzono jednak istotnych zmian w omawianym temacie⁹.

3. Inne determinanty

3.1. System wyborczy

Podstawy hiszpańskiego systemu wyborczego zostały stworzone jeszcze w latach 70. XX w. Ustawa o reformie politycznej z 1976 r. wprowadziła zasadę wyborów proporcjonalnych, przy czym według tej zasady wybierani są deputowani do Kongresu,

⁵ Art. 6 Konstytucji Hiszpanii, *Konstytucja Hiszpanii, op. cit.*, s. 31.

⁶ Pełny tekst *Ustawy o partiach politycznych z 28 czerwca 2002 r.* zob. <http://www.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

⁷ *Ustawa o partiach politycznych z dn. 4 grudnia 1978 r.* [w:] *Ustawy o partiach politycznych. Materiały prawnoporównawcze*, Biblioteka Sejmowa, Warszawa 1989. Ustawa o partiach politycznych z 2002 r. nie wprowadza w tym zakresie zmian. Zob. <http://www.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

⁸ M. Chmaj, *Instytucjonalizacja partii politycznych* [w:] M. Chmaj, W. Sokół, M. Żmigrodzki, *Teoria partii politycznych*, Wydawnictwo Morpol, Lublin 2001, s. 101.

⁹ <http://www.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

czyli izby niższej. Z kolei członkowie Senatu pochodzą z wyborów większościowych w systemie ograniczonego głosowania w okręgach czteromandatowych, a część senatorów jest desygnowana przez wspólnoty autonomiczne. Członkowie Kongresu są wybierani w 52 okręgach wyborczych różnej wielkości, pokrywających się z podziałem administracyjnym kraju. Przy podziale mandatów brane są pod uwagę listy, które zdobyły minimum 3% poparcia, ale odbywa się to na poziomie okręgów, co sprawia, że spełnienie tego wymogu nie jest trudne. Listy kandydatów mają charakter zamknięty, a to wzmacnia rolę partii, które decydują o kolejności kandydatów na swoich listach. Rozdział mandatów między poszczególne listy – te, które przekroczyły próg wyborczy – odbywa się przy zastosowaniu metody d'Hondta¹⁰. Wpływ hiszpańskiego systemu wyborczego na system partyjny jest trudny do oceny. Z jednej strony ustalono niski próg wyborczy, obliczany na poziomie okręgów, co umożliwia zdobycie reprezentacji w parlamencie partiom regionalnym, a z drugiej strony stosuje się metodę d'Hondta, która powszechnie jest uważana za metodę faworyzującą duże partie¹¹.

3.2. System rządów

Hiszpania jest dziedziczną monarchią parlamentarną. Rola monarchy, będącego głową państwa, w systemie politycznym jest niewielka i ogranicza się przede wszystkim do funkcji reprezentacyjnych. Władzę ustawodawczą sprawują Kortezy, czyli Kongres Deputowanych i Senat. Izba niższa – Kongres – składa się z 350 deputowanych¹². Kadencja obu izb wynosi cztery lata. Władza wykonawcza należy do rządu. Monarcha mianuje szefa rządu, którym jest lider największej partii w parlamencie. Relacje między najwyższymi organami w państwie powodują, że hiszpański system można określić jako system parlamentarno-gabinetowy. Rząd musi mieć poparcie w parlamencie, a konkretnie w Kongresie Deputowanych, przed którym ponosi polityczną odpowiedzialność. Konstytucja hiszpańska przewiduje możliwość odwołania rządu przez Kongres, ale tylko w procedurze konstruktywnego wotum nieufności. To rozwiązanie zapobiega niestabilności rządów, co było cechą charakterystyczną Republiki w latach 30. XX w.

¹⁰ D. Nohlen, *Prawo wyborcze i system partyjny. O teorii systemów wyborczych*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 346.

¹¹ *Ibidem*, s. 346–347.

¹² W Konstytucji Hiszpanii w art. 68 ust. 1 znalazło się stwierdzenie, że „Kongres składa się z co najmniej 300 i co najwyżej 400 deputowanych (...)”. Z kolei w art. 69 określono sposób ustalania składu Senatu. W każdej z prowincji wybieranych jest czterech senatorów (z wyjątkiem prowincji wyspiarskich – po trzech senatorów, a w Ceucie i Melilli po dwóch), dodatkowo wspólnoty autonomiczne desygnują po jednym senatorze oraz dodatkowo po jednym senatorze na każdy dodatkowy milion ludności. W 2008 r. wybrano 259 senatorów – 208 w okręgach i 51 mianowanych przez wspólnoty autonomiczne. Zob. *Konstytucja Hiszpanii, op. cit.*, s. 51–52. Szerzej na temat roli i funkcji Korteżów zob. J. Solé Tura, M.A. Aparicio Pérez, *Kortezy Generalne w systemie konstytucyjnym Hiszpanii*, tłum. A. Łabno, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2003, *passim*.

3.3. Podział administracyjny

Hiszpania jest silnie zdecentralizowanym państwem unitarnym składającym się z 50 prowincji, które mogą łączyć się w szersze jednostki – wspólnoty autonomiczne, których obecnie jest 17. Proces decentralizacji zapoczątkowany został nadaniem statutu autonomicznego Katalonii w 1977 r., a zakończył się w 1983 r., kiedy Segovia dołączyła do Wspólnoty Autonomicznej Kastylii i Leonu¹³. Podział administracyjny na prowincje pokrywa się w Hiszpanii z podziałem na okręgi wyborcze, a biorąc pod uwagę niski próg wyborczy, obliczany na poziomie każdego okręgu, widać, że w wyborach do Kortezów z powodzeniem mogą startować partie regionalne. Zatem, mimo iż formalnie Hiszpania jest państwem unitarnym, życie polityczne toczy się tam na dwóch szczeblach, podobnie jak to bywa w państwach federalnych, przy czym obserwuje się w Hiszpanii istotny wpływ partii regionalnych na życie polityczne całego państwa. Jak pisze T. Mołdawa: „Uznanie zróżnicowania kulturowego i językowego ludów i narodów zamieszkujących Hiszpanię oraz ich prawa do organizowania się we wspólnoty autonomiczne jest dopełnieniem czynników kształtujących i umacniających pluralistyczny obraz społeczeństwa hiszpańskiego”¹⁴. Zasada pluralizmu politycznego nie odnosi się zatem tylko do wielości partii politycznych, lecz również do ich zróżnicowania regionalnego.

II. Charakterystyka współczesnego systemu partyjnego

Od lat 70. XX w. hiszpański system partyjny uległ olbrzymim przeobrażeniom. W czasie dyktatury generała F. Franco, trwającej do połowy lat 70., w Hiszpanii istniał system monopartyjny. Po śmierci F. Franco, w związku z reformami politycznymi i ustrojowymi, na nowo zaczęła się tworzyć scena partyjna. W wyborach do Kortezów w 1977 r. wystartowała rekordowa liczba partii – ponad 200¹⁵, jednak zaledwie część z nich uzyskała reprezentację w parlamencie. Najsilniejszą pozycję zdobyła Unia Centrum Demokratycznego (*Unión de Centro Democrático*, UCD), będąca w rzeczywistości dość szeroką koalicją partii o poglądach chadeckich, liberalnych i socjalliberalnych. Na drugim miejscu uplasowali się socjaliści z PSOE. Obie partie otrzymały łącznie ponad 63% głosów. Zatem, mimo iż był to system wielopar-

¹³ Poza wspólnotami autonomicznymi pozostają Ceuta i Melilla. Zob. T. Mołdawa, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 5.

¹⁴ *Ibidem*, s. 17.

¹⁵ *Ibidem*, s. 25. Jak podaje K. Sobolewska-Myślik, różne źródła podawały różną liczbę partii, które były w tamtym czasie zarejestrowane. Dane odnośnie do liczby partii wahają się od 161 do 200. Zob. K. Sobolewska-Myślik, *System partyjny współczesnej Hiszpanii* [w:] M. Grzybowski, A. Zięba (red.), *Współczesne systemy partyjne wybranych państw europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1996, s. 121.

tyjny, to można było już wskazać dwie partie, które zyskały znaczną przewagę nad pozostałymi. Kolejne wybory, z 1979 r., potwierdziły tę tendencję.

Momentem przełomowym były wybory z 1982 r., w których klęskę poniosła dotychczas rządząca UCD. Niekwestionowanym liderem sceny partyjnej na kolejne 14 lat zostali socjaliści, którzy przy okazji tych oraz następnych wyborów w 1986 r. uzyskali bezwzględna większość mandatów w Kongresie Deputowanych, a w 1989 r. zdobyli równo połowę miejsc w izbie niższej. PSOE wygrała także kolejne wybory w 1993 r., zdobywając 141 mandaty. Biorąc to pod uwagę, można stwierdzić, że w latach 1982–1996 w Hiszpanii istniał system wielopartyjny z jedną partią dominującą, czyli PSOE.

W wyborach z 1996 r. zwyciężyła prawicowa Partia Ludowa (*Partido Popular*, PP), ale wynik w tych wyborach nie dał jej absolutnej większości w Kortezach – tak się stało dopiero w 2000 r., kiedy PP zdobyła aż 183 mandaty w Kongresie Deputowanych. Nie zdołała jednak potwierdzić pozycji lidera w następnych wyborach. W 2004 r. oraz w 2008 r. wybory wygrali socjaliści. Od lat 90. widoczna jest tendencja do zawężania sceny partyjnej w Hiszpanii. Obie największe partie w każdym kolejnym wyborach uzyskują coraz więcej głosów – w 1993 r. było to 73,6%, a w 2008 r. – już 83,7%¹⁶. To pozwala stwierdzić, że obecny system Hiszpanii bliski jest systemowi dwupartyjnemu, gdyż tylko dwie największe partie – PSOE i PP – mają szanse na rządzenie krajem, choć niekiedy potrzebują do tego wsparcia mniejszych ugrupowań, często o regionalnym charakterze. Stąd system ten można też nazywać systemem dwupółpartyjnym lub „ułamnym tróipartyjnym”.

1. Wybory do Kortezów z 2008 r.

9 marca 2008 r. odbyły się wybory parlamentarne w Hiszpanii, w trakcie których wybierano 350 przedstawicieli do Kongresu Deputowanych oraz 208 senatorów (dodatkowo 51 mianowanych jest przez wspólnoty autonomiczne). Walka wyborcza toczyła się między dwiema największymi partiami – rządzącą PSOE oraz PP. Kampania wyborcza dotyczyła przede wszystkim spraw gospodarczych i zjawisk związanych z ogólnoświatowym kryzysem gospodarczym, który przyniósł Hiszpanii duży wzrost bezrobocia. Cechą charakterystyczną hiszpańskich wyborów jest ich personalizacja – głosując na odpowiednią partię, wskazuje się przyszłego premiera, gdyż stanowisko to, zgodnie z politycznym zwyczajem, obejmuje lider zwycięskiego ugrupowania. W tych wyborach Hiszpanie odnowili mandat zaufania partii socjalistycznej i jej liderowi, dotychczasowemu premierowi, J.L. Zapatero. Reprezentację w izbie niższej Kortezów zdobyło 10 partii.

¹⁶ Dane na podstawie: <http://www.electionguide.org> – strona internetowa Election Guide (dostęp: 1 XII 2009 r.) oraz T. Mołdawa, *Wstęp...*, *op. cit.*, s. 27.

Tabela 13. Wyniki wyborów do hiszpańskiego Kongresu Deputowanych 8 maja 2008 r.

Nazwa partii	Skrót	Poparcie w %	Liczba mandatów
Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza	PSOE	43,64	169
Partia Ludowa	PP	39,94	154
Konwergencja i Unia	CiU	3,03	10
Nacjonalistyczna Partia Basków	PNV	1,19	6
Republikańska Lewica Katalonii	ERC	1,16	3
Zjednoczona Lewica	IU	3,77	2
Galicyski Blok Nacjonalistyczny	BNG	0,83	2
Koalicja Kanaryjska	CC	0,68	2
Związek Postęp i Demokracja	UPD	1,19	1
Nawarra Tak	–	0,24	1

Źródło: <http://www.elecciones.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

2. Partie parlamentarne

Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza (*Partido Socialista Obrero Español*, PSOE) jest najstarszą obecnie działającą partią hiszpańską. Została założona w 1879 r. W pierwszych latach istnienia działała poza parlamentem, organizując m.in. strajki. W 1910 r. przewodniczący partii, P. Iglesias, jako pierwszy członek PSOE zasiadł w Kortezach¹⁷. Na początku lat 30. XX w. PSOE, należąca wówczas do Frontu Ludowego, weszła do rządu. W okresie wojny domowej doszło wewnątrz partii do rozłamu. Wyodrębniły się trzy skrzydła: marksistowskie, centrowe oraz reformistyczne. Ten podział nie miał większego znaczenia, gdyż w 1939 r. partia została zdelegalizowana, a wielu jej działaczy było poddawanych rozmaitym represjom. W tym trudnym okresie część członków partii działała w podziemiu, a część na emigracji.

W 1974 r. we Francji odbył się 26. Kongres PSOE, podczas którego nowym sekretarzem generalnym partii został wybrany F. González¹⁸. W kolejnym roku partia, mimo iż nadal pozostawała organizacją nielegalną, zorganizowała 27. Kongres w Madrycie. PSOE została ponownie zarejestrowana w lutym 1977 r. Włączyła się również w proces dialogu politycznego, który zaowocował przeprowadzeniem wolnych wyborów. Socjaliści zdobyli w nich 29,3% głosów i stali się największym ugrupowaniem opozycyjnym. W 1979 r. PSOE uzyskała zbliżony wynik – 30,4% i ponownie znalazła się w opozycji. W 1979 r. w partii doszło do poważnego kryzysu, związanego z określeniem jej ideologicznego oblicza. F. González dążył do zerwania z marksizmem i chciał stworzenia w Hiszpanii partii socjaldemokratycznej

¹⁷ <http://www.psoe.es> – strona internetowa PSOE (dostęp: 2 XII 2009 r.).

¹⁸ *Ibidem*.

na wzór partii zachodnioeuropejskich, czemu sprzeciwiali się lewicowi radykałowie. Podczas 28. Kongresu w maju 1979 r. F. González zrezygnował z przywództwa w partii, jednak już we wrześniu tego samego roku na nadzwyczajnym kongresie został ponownie wybrany na stanowisko sekretarza generalnego. W ten sposób została określona pozycja ideologiczna PSOE, która zerwała związki z marksizmem i stała się partią typu *catch-all*, nastawioną na poszerzenie bazy wyborczej poprzez zwiększenie oferty programowej¹⁹. Ta strategia sprawiła, że już w 1982 r. PSOE wygrała wybory i przejęła stery rządów na kolejne 14 lat. Przez cały ten okres premierem był F. González.

Socjaliści na scenie rządowej zachowywali postawę pragmatyczną. W sferze gospodarczej łączyli elementy polityki socjalnej z wymogami wolnego rynku, często realizując program liberalny. Rząd dokonał reformy ubezpieczeń społecznych, w tym zdrowotnych i emerytalnych, którymi zostały objęte duże grupy społeczne nieposiadające wcześniej dostępu do tych świadczeń. Metamorfoza dokonała się w kwestiach polityki zagranicznej. PSOE, która na przełomie lat 70. i 80. XX w. sprzeciwiała się przystąpieniu Hiszpanii do NATO, wkrótce zmieniła zdanie, a w 1995 r. jeden z prominentnych polityków partii, J. Solana, został sekretarzem generalnym tej organizacji²⁰. W czasie rządów socjalistów Hiszpania została członkiem Wspólnot Europejskich, co przyniosło jej wymierne korzyści oraz przyczyniło się do modernizacji całego państwa. Spowolnienie gospodarcze w pierwszej połowie lat 90., które skutkowało zwiększeniem bezrobocia, spowodowało spadek poparcia dla PSOE. Nie bez znaczenia była również afera GAL, czyli Antyterrorystycznych Grup Wyzwolenia, które działały w latach 80. i zajmowały się eksterminacją baskijskich terrorystów²¹.

W 1996 r. wybory parlamentarne wygrała prawicowa Partia Ludowa. Winę za porażkę wzięł na siebie F. González, który zrezygnował z funkcji sekretarza generalnego w 1997 r. Na jego miejsce wybrano J. Almunie²². Jednak dopiero kolejna porażka wyborcza w 2000 r. oraz następna zmiana na stanowisku sekretarza generalnego wpłynęły na zmiany wewnątrz partii. Nowym liderem w 2000 r. został J.L. Zapatero. PSOE ponownie otwarła się na współpracę z mniejszymi partiami regionalnymi na szczeblu wspólnot autonomicznych. W 2004 r. socjaliści wygrali wybory, a premie-

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ W 1986 r. PSOE, pod naciskiem opinii publicznej, zorganizowała referendum w sprawie dalszego udziału Hiszpanii w NATO, przy czym wówczas już rząd Gonzáleza był zwolennikiem członkostwa w Pakcie Północnoatlantyckim, dlatego w pytaniu w referendum nie pojawiło się określenie „NATO”, lecz „Sojusz Atlantycki”, co być może zadecydowało o wyniku głosowania, w którym Hiszpanie wyrazili zgodę na dalsze członkostwo w tej organizacji.

²¹ Działalność GAL pozostawała ściśle tajna. Jednak w latach 90. do opinii publicznej dotarły informacje na temat funkcjonowania tej jednostki, która była finansowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Okazało się, że GAL dokonała około 28 morderstw na członkach ETA lub osobach podejrzanych o kontakty z tą organizacją. Działała także po francuskiej stronie, wykorzystując do tego najemników. Kilku prominentnych działaczy PSOE i członków rządu F. Gonzáleza zostało skazanych w procesie GAL.

²² <http://www.psoe.es> – strona internetowa PSOE (dostęp: 2 XII 2009 r.).

rem został J.L. Zapatero. Także w 2008 r. PSOE zdobyła największą liczbę głosów i pozostała przy władzy.

Jednym z haseł wyborczych socjalistów było zmniejszenie roli Kościoła w życiu publicznym i co za tym idzie – wprowadzenie zasady państwa laickiego. W tym duchu rząd Zapatero doprowadził do legalizacji małżeństw homoseksualnych, wycofania religii ze szkół publicznych oraz większego dostępu do aborcji i środków antykoncepcyjnych. W polityce wewnętrznej rząd socjalistów zdecydował się na zwiększenie autonomii regionów, co ma zapobiec ruchom separatystycznym. Dokołał także rozliczenia z reżimem Franco, usuwając z przestrzeni publicznej symbole nawiązujące do postaci generała. W polityce zagranicznej PSOE popiera zacieśnianie współpracy w UE, czego dowodem jest akceptacja traktatu lizbońskiego. PSOE należy do Międzynarodówki Socjalistycznej, a na forum PE jej reprezentanci działają w Grupie Postępowego Sojuszu Socjalistów i Demokratów (S&D). W wyborach do PE w 2009 r. socjaliści uzyskali 38,78% głosów i zdobyli 21 miejsc²³.

Partia Ludowa (*Partido Popular*, PP) jest drugą pod względem relewancji partią w Hiszpanii. Wywodzi się ze Związku Ludowego (*Alianza Popular*, AP), ugrupowania, które powstało w 1976 r. i zrzeszało głównie zwolenników dawnego reżimu. Na jego czele stał M. Fraga, bliski współpracownik F. Franco. To zdecydowało o charakterze formacji. Związek przedstawiał się jako ugrupowanie konserwatywne; w centrum programu znajdowały się takie wartości jak rodzina i ojczyzna²⁴. Opowiadał się za demokratyzacją ustroju, jednak miało się to odbywać w drodze powolnych przemian. AP w rzeczywistości był koalicją wielu mniejszych partii²⁵. W wyborach w 1978 r. AP uzyskała 8,2% głosów, co uznano za porażkę. W kolejnych wyborach AP wystartował w ramach Koalicji Demokratycznej z mniejszymi partiami, jednak wynik był gorszy niż dwa lata wcześniej – zaledwie 6,1%²⁶. Wówczas podjęto wewnętrzne reformy organizacyjne i programowe. W ich efekcie do programu wprowadzono elementy liberalizmu gospodarczego. W sferze światopoglądowej partia nadal prezentowała postawę zachowawczą.

W wyborach w 1982 r. Związek Ludowy zajął drugie miejsce i stał się największą partią opozycyjną²⁷. Przed kolejnymi wyborami Związek Ludowy zawiązał z Partią Liberalną i Demokratyczną Partią Ludową (PDP) Koalicję Ludową, jednak zabieg ten nie przyniósł zwycięstwa prawicy, która uzyskała o jeden mandat mniej niż w poprzednich wyborach. Odpowiedzialność za porażkę wziął na siebie przewodniczący M. Fraga i zrezygnował z piastowanego stanowiska. Nowym liderem został A. Hernández, który zamierzał uczynić z AP nowoczesną europejską partię centro-

²³ <http://elecciones.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

²⁴ K. Sobolewska-Myślik, *System partyjny...*, *op. cit.*, s. 139.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ <http://www.pp.es> – strona internetowa PP (dostęp: 4 XII 2009 r.).

²⁷ Związek Ludowy wystartował w tych wyborach w koalicji z niewielką chadecką Demokratyczną Partią Ludową.

prawicową²⁸. Kiedy w 1989 r. okazało się, że model zaproponowany przez nowego przewodniczącego się nie sprawdza, funkcję tę ponownie powierzono M. Fradze. Zmieniono również nazwę na Partię Ludową, w skład której weszli także dotychczasowi koalicjanci – Partia Liberalna i chadecy z PDP. W 1990 r. nowym przewodniczącym został J.M. Aznar, którego na to stanowisko polecił sam M. Fraga. Partia zmieniła znacznie swój wizerunek. Wycofała się z Międzynarodowej Unii Demokratycznej (IDU), która zrzesza partie konserwatywne, i przystąpiła do Międzynarodówki Partii Chrześcijańsko-Demokratycznych i Ludowych, która dzisiaj nosi nazwę Międzynarodówki Centrowych Demokratów²⁹.

Propozycje programowe PP zyskały akceptację wyborców dopiero w 1996 r. – wtedy ludowcy zdobyli 38,8% głosów. Na czele rządu stanął J.M. Aznar, któremu dodatkowego wsparcia w parlamencie udzieliły mniejsze partie – Konwergencja i Unia, Koalicja Kanaryjska oraz Nacjonalistyczna Partia Basków. Ceną za poparcie były pewne koncesje udzielane tym podmiotom, takie jak obniżki podatków regionalnych czy uznanie języka katalońskiego. W pierwszych latach rządów PP przeprowadziła szereg reform gospodarczych, które przyniosły znaczny spadek bezrobocia, co było największym sukcesem rządu Aznara. W polityce zagranicznej Partia Ludowa potwierdziła chęć uczestnictwa Hiszpanii w unii walutowej w ramach UE. Dzięki temu Hiszpania otrzymała dodatkowe pieniądze z budżetu UE. To sprawiło, że w kolejnych wyborach w 2000 r. Hiszpanie odnowili mandat PP do sprawowania rządów. Tym razem partia uzyskała 44,5% głosów, co dało jej bezwzględną większość w Kongresie Deputowanych. W drugiej kadencji rząd Aznara kontynuował reformy gospodarcze. Niezadowolenie opinii publicznej wywołała decyzja o wsparciu amerykańskiej interwencji w Iraku i zaangażowaniu militarnym wojsk hiszpańskich w tej misji.

W 2004 r. PP przegrała wybory parlamentarne i po ośmiu latach rządów znalazła się w opozycji. Jeszcze w czasie kampanii wyborczej premier Aznar zapowiedział, że niezależnie od wyników wyborów odchodzi z polityki. Kilka dni przed wyborami doszło do zamachu terrorystycznego w Madrycie, w którym zginęły 192 osoby, a setki zostały ranne. Premier Aznar winą za zamach obarczył ETA. Jednak, jak się szybko okazało, za zamachem stali islamscy terroryści, którzy w ten sposób chcieli zmusić rząd Hiszpanii do wycofania swoich wojsk z Iraku. Obietnicę wycofania wojsk złożył lider PSOE, J.L. Zapatero, co przeważało szalę zwycięstwa na korzyść socjalistów. W 2004 r. nowym przewodniczącym PP został M. Rajoy. W wyborach z 2008 r. Partii Ludowej nie udało się pokonać socjalistów i nadal jest główną partią opozycji. Polityczni oponenti PP ciągle jeszcze w czasie kampanii wyborczych przypominają jej frankistowskie korzenie, co w obliczu nie do końca rozliczonego reżimu jest pewnym obciążeniem dla tej formacji. W ostatnich wyborach do PE Partia Ludowa uzyskała najlepszy wynik, 42,12% głosów, i zdobyła 23 mandaty³⁰. W PE deputowani PP zasiadają we frakcji Europejskiej Partii Ludowej.

²⁸ <http://www.pp.es> – strona internetowa PP (dostęp: 4 XII 2009 r.).

²⁹ <http://www.cdi-idc.com> – strona internetowa IDC (dostęp: 4 XII 2009 r.).

³⁰ <http://elecciones.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

Konwergencja i Unia (*Convergència i Unió*, CiU) jest koalicją wyborczą dwóch mniejszych partii katalońskich. Powstała we wrześniu 1978 r. w wyniku podpisania porozumienia między Konwergencją Demokratyczną Katalonii (*Convergència Democràtica de Catalunya*, CDC), partią, która powstała w 1974 r., i Unią Demokratyczną Katalonii (*Unió Democràtica de Catalunya*, UDC), która działa od 1931 r.³¹ CDC jest partią liberalną, z pewnymi elementami socjaldemokratycznymi, natomiast UDC prezentuje orientację chadecką. Generalnie można określić tę koalicję jako centroprawicową. Wspólnym celem obu partii jest dążenie do poszerzenia autonomii Katalonii. W wyborach w 1979 r. CiU zdobyła osiem miejsc w Kongresie Deputowanych. W kolejnych wyborach partia zdobyła 12 mandatów i stała się trzecią siłą polityczną w parlamencie. W latach 80. i 90. poparcie dla CiU utrzymywało się na zbliżonym poziomie – uzyskiwano od 16 do 18 miejsc w izbie niższej parlamentu. W wyborach w 2000 r. partia zdobyła 15 mandatów, a w 2004 r. zanotowała najgorszy wynik i wprowadziła do Kongresu Deputowanych tylko 10 przedstawicieli. W 2008 r. CiU zdobyła 10 mandatów.

Na szczeblu centralnym CiU cechuje postawa pragmatyczna. Wspiera zarówno rządy PSOE jak i PP, próbując w ten sposób zyskać poparcie dla zwiększenia autonomii Katalonii. Drugim obszarem działalności CiU jest region autonomiczny Katalonii. CiU wygrała wybory lokalne w Katalonii w 1980 r., a jej przewodniczący J. Pujol stanął na czele rządu katalońskiego i sprawował tę funkcję aż do 2003 r., kiedy przeszedł na polityczną emeryturę. Wtedy też CiU straciła w wyborach lokalnych w Katalonii większość absolutną i przeszła do opozycji. Rządy przejęła koalicja partii lewicowych. Nowym przewodniczącym CiU został A. Mas. Partia bierze aktywny udział w wyborach do PE. W wyborach w 1987 r. CiU zdobyła trzy mandaty³². W wyborach do PE w 2009 r. Konwergencja i Unia wystartowała w ramach Koalicji na rzecz Europy, która łącznie zdobyła dwa mandaty, z czego jeden przypadł kandydatowi CiU. Na poziomie międzynarodowej współpracy partii politycznych ugrupowania tworzące CiU posiadają autonomię. CDC jest członkiem Międzynarodówki Liberalnej oraz Europejskiej Partii Liberalno-Demokratycznej i Reformatorskiej (ELDR). W VII kadencji PE przedstawiciel CDC, R. Tremosa, zasiada w Grupie Porozumienia Liberalów i Demokratów na rzecz Europy (ALDE)³³. Z kolei UDC należy do Międzynarodówki Centrowych Demokratów i Europejskiej Partii Ludowej.

Nacjonalistyczna Partia Basków (*Partido Nacionalista Vasco*, PNV; *Eusko Alderdi Jeltzalea*, EAJ) posiada długą tradycję, sięgającą 1895 r. Jest partią regionalną, działającą w Kraju Basków. Od początku swego istnienia PNV opowiadała się za zwiększeniem autonomii Kraju Basków, a radykalni działacze tej partii mówili nawet o niepodległości. W 1958 r. z inicjatywy PNV powstała ETA (*Euskadi Ta Askatasuna* – Kraj Basków i Wolność), organizacja walcząca o niepodległość Kraju Basków.

³¹ <http://www.ciu.cat> – strona internetowa CiU (dostęp: 7 XII 2009 r.).

³² Hiszpania przystąpiła do Wspólnot Europejskich w 1986 r., a w 1987 r. Hiszpanie po raz pierwszy wybrali w wyborach powszechnych 60 deputowanych do PE. W 2009 r. Hiszpanie wybierali 50 deputowanych.

³³ <http://www.europarl.europa.eu> – oficjalna strona internetowa Parlamentu Europejskiego (dostęp: 5 XII 2009 r.).

Szybko się okazało, że ETA zaczęła prowadzić własną, niezależną od PNV politykę, także przy użyciu przemocy. Po śmierci generała Franco partia wznowiła oficjalną działalność. PNV sprzeciwiała się przyjęciu nowej konstytucji i namawiała do głosowania przeciw niej. Jednak z czasem zaakceptowała główne założenia ustrojowe.

Partia od lat 70. w kolejnych wyborach uzyskuje zbliżone wyniki, dające jej od pięciu do ośmiu miejsc w Kongresie Deputowanych, gdzie partia walczy przede wszystkim o powiększenie autonomii Kraju Basków. Jedną z ostatnich prób tego typu był projekt reformy statutu wspólnoty autonomicznej Kraju Basków, zaproponowany przez lidera PNV – J.J. Ibarretxe, który został odrzucony przez Kortezy. Główną areną działalności politycznej PNV jest Kraj Basków, którym partia rządziła razem z mniejszymi partiami nacjonalistycznymi od 1979 r. aż do ostatnich wyborów z 5 maja 2009 r., kiedy musiała oddać władzę³⁴. Partia należy do liberalnego nurtu chadeckiego. PNV jest członkiem Europejskiej Partii Demokratycznej (*European Democratic Party*, EDP)³⁵. W ostatnich wyborach do PE PNV zdobyła jeden mandat. Przedstawicielka partii I. Bilbao Barandica zasiada w Grupie Porozumienia Liberalistów i Demokratów na rzecz Europy (ALDE)³⁶.

Wśród pozostałych ugrupowań posiadających reprezentantów w Kongresie Deputowanych na uwagę zasługuje **Zjednoczona Lewica** (*Izquierda Unida*, IU), która przez pewien czas konkurowała z PSOE o lewicowy elektorat. IU powstała w 1986 r. jako koalicja wyborcza różnych partii lewicowych i ekologicznych. Główną partią, która przyczyniła się do zawiązania współpracy, była Komunistyczna Partia Hiszpanii (*Partido Comunista de España*, PCE). Komuniści odnosili spore sukcesy w latach 1977 i 1979, kiedy byli trzecią siłą polityczną. W kolejnych wyborach partia zdobyła zaledwie cztery miejsca w Kongresie Deputowanych³⁷. Odrodzenie tej formacji nastąpiło dopiero po zawiązaniu koalicji IU. Zjednoczona Lewica przedstawia się jako reprezentantka tradycyjnych wartości lewicowych. Ostatni sukces IU odniosła w 1996 r., zdobywając 21 mandatów, co było spowodowane ówczesnym kryzysem PSOE. Od 2000 r. w każdych kolejnych wyborach IU osiąga coraz gorsze rezultaty. W 2008 r. zdobyła zaledwie dwa miejsca w Kongresie Deputowanych. W wyborach do PE Zjednoczona Lewica wystartowała w ramach szerszej koalicji partii lewicowych – uzyskała łącznie dwa mandaty³⁸, z czego jeden przypadł przedstawicielowi

³⁴ Wprawdzie PNV zdobyła najwięcej mandatów – 30 spośród 75 – lecz pozostałe nienacjonalistyczne ugrupowania zdołały się porozumieć i stworzyć koalicję. W jej skład weszły Partia Ludowa (13 mandatów), Lewica Baskijska – Socjalistyczna Partia Kraju Basków (25 mandatów) oraz trzy mniejsze partie, <http://www.tvn24.pl> – internetowy portal informacyjny TVN24 (dostęp: 8 XII 2009 r.).

³⁵ <http://www.eaj-pnv.eu> – strona internetowa PNV (dostęp: 8 XII 2009 r.).

³⁶ <http://www.europarl.europa.eu> – oficjalna strona internetowa Parlamentu Europejskiego (dostęp: 5 XII 2009 r.).

³⁷ Pod koniec lat 70. partia zrewidowała swój program, przyjmując doktrynę eurokomunizmu, co jednak dla części wyborców było nie do zaakceptowania, gdyż zbyt zbliżało tę partię do socjalistów. Zob. K. Sobolewska-Myślik, *System partyjny...*, *op. cit.*, s. 143.

³⁸ <http://elecciones.mir.es> – strona internetowa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Hiszpanii (dostęp: 1 XII 2009 r.).

IU, W. Meyerowi, który zasiada w Konfederacyjnej Grupie Zjednoczonej Lewicy Europejskiej / Nordyckiej Zielonej Lewicy³⁹.

Kolejną ogólnokrajową partią jest **Związek Postęp i Demokracja** (*Unión Progreso y Democracia*, UPD / UPyD). Partia powstała w 2007 r. z inicjatywy różnych środowisk, które łączył sprzeciw wobec negocjacji premiera Zapatero z ETA. Na czele nowej formacji stanęła była polityk PSOE R. Díez, która w wyborach parlamentarnych w 2008 r. jako jedyna przedstawicielka tej partii zdobyła mandat. UPD nie określa się ani jako partia prawicowa, ani lewicowa, lecz postępową. W programie podkreśla sprzeciw wobec ETA oraz wszelkiej przemocy z pobudek politycznych. Jednym z jej postulatów jest sekularyzacja, co zbliża ją do PSOE. Partia chce zmian w konstytucji oraz zmiany systemu wyborczego, który – jej zdaniem – kreuje nieprawdziwy system dwupartyjny, nieodpowiadający preferencjom wyborców⁴⁰. W 2009 r. w wyborach do PE partia zdobyła jeden mandat, a jej przedstawiciel F. Sosa Wagner jest posłem niezrzeszonym⁴¹. Partia nie należy do żadnej międzynarodówki ani federacji partii na poziomie europejskim.

Pozostałe partie mają charakter regionalny. **Koalicja Kanaryjska** (*Coalición Canaria*, CC) powstała w 1993 r.⁴² Tworzą ją mniejsze ugrupowania o bardzo różnym profilu ideowym: nacjonaliści, konserwatyści, a także partie liberalne i lewicowe. Przedstawia się jako partia nacjonalistyczna i liberalna, reprezentująca interesy wspólnoty autonomicznej Wysp Kanaryjskich. W Kortezach CC zazwyczaj udziela poparcia partii rządzącej, oczekując w zamian przywilejów dla swego regionu. Partia rządzi na Wyspach Kanaryjskich od 1993 r. W wyborach do PE Koalicja wystartowała w ramach Koalicji dla Europy, jednak przedstawiciele CC nie zdobyli żadnego mandatu.

Kolejną partią regionalną jest **Republikańska Lewica Katalonii** (*Esquerra Republicana de Catalunya*, ERC), która powstała w 1931 r. Opowiada się za zmianą ustroju na republikański, a także za zwiększeniem autonomii Katalonii, choć bardziej radykalni działacze tej partii postulują nawet stworzenie niepodległego państwa katalońskiego z ziem hiszpańskich i francuskich. W 2004 r. w wyborach parlamentarnych ERC zdobyła osiem mandatów, lecz w 2008 r. zanotowała duży spadek poparcia, uzyskując zaledwie trzy miejsca w Kongresie Deputowanych. Od 2003 r. ERC wchodzi w skład lewicowej koalicji rządzącej w Katalonii. W wyborach do PE w 2009 r. partia zdobyła jeden mandat. Jej przedstawiciel zasiada w Grupie Zielonych / Wolnym Przymierzu Europejskim⁴³.

³⁹ <http://www.europarl.europa.eu> – oficjalna strona internetowa Parlamentu Europejskiego (dostęp: 5 XII 2009 r.).

⁴⁰ <http://www.upyd.es> – strona internetowa UPD / UPyD (dostęp: 7 XII 2009 r.).

⁴¹ <http://www.europarl.europa.eu> – oficjalna strona internetowa Parlamentu Europejskiego (dostęp: 5 XII 2009 r.).

⁴² <http://www.coalicioncanaria.org> – strona internetowa CC (dostęp: 7 XII 2009 r.).

⁴³ <http://www.europarl.europa.eu> – oficjalna strona internetowa Parlamentu Europejskiego (dostęp: 5 XII 2009 r.).

Galicyski Blok Nacjonalistyczny (*Bloque Nacionalista Galego*, BNG) powstał w 1982 r. jako zrzeszenie mniejszych partii o różnej orientacji politycznej. Elementem łączącym BNG jest nacjonalizm galicyjski. Opowiada się ona za zwiększeniem autonomii Galicji oraz prowadzi kampanię na rzecz uznania języka oraz narodu galicyjskiego. W wyborach do PE w 2009 r. BNG nie zdobyła żadnego mandatu. Partia należy do Wolnego Przymierza Europejskiego⁴⁴. Ostatnią partią regionalną w Kongresie Deputowanych jest **Nawarra Tak** (*Nafarroa Bai*). Podobnie jak inne ugrupowania regionalne jest w rzeczywistości koalicją mniejszych partii. Powstała przed wyborami parlamentarnymi w 2004 r. i zrzesza baskijskie partie zarówno lewicowe, jak i prawicowe. Partia koncentruje się przede wszystkim na działalności we wspólnocie autonomicznej Nawarry⁴⁵.

3. Inne partie

Ze względu na specyficzny system wyborczy w Kortezach reprezentowana jest większość partii, które odgrywają rolę czy to na szczeblu ogólnokrajowym, czy na regionalnym. Omawiając współczesny system partyjny Hiszpanii, warto zwrócić uwagę na partie, które dzisiaj nie są już obecne na scenie politycznej, ale w znaczący sposób przyczyniły się do jej aktualnego kształtu. Partią, która odegrała kluczową rolę w okresie demokratyzacji ustroju, była **Unia Centrum Demokratycznego** (*Unión de Centro Democrático*, UCD). Została ona założona przez A. Suáreza, dawnego współpracownika F. Franco. UCD była koalicją kilku podmiotów politycznych o zróżnicowanym charakterze ideologicznym. Program Unii można określić jako centroprawicowy, choć w kwestiach gospodarczych partia opowiadała się za interwencjonizmem państwowym. Była głównym architektem nowej konstytucji, a co za tym idzie – rozwiązań ustrojowych dzisiejszej Hiszpanii. Partia rządziła krajem do 1982 r., kiedy poniosła porażkę w wyborach, co zapoczątkowało proces erozji tej formacji. Już w 1981 r. A. Suárez został usunięty z fotela przewodniczącego UCD oraz zmuszony do ustąpienia z funkcji premiera.

W 1982 r. A. Suárez założył nową partię – **Centrum Demokratyczno-Społeczne** (*Centro Democrático y Social*, CDS) – która wzięła udział w wyborach już w 1982 r., uzyskując dwa mandaty. Najlepszy rezultat partia osiągnęła w 1986 r., kiedy zdobyła 19 mandatów. Jednak już w 1993 r. zyskała zaledwie 1,8% poparcia, co nie wystarczyło, by wprowadzić choćby jednego przedstawiciela do Kongresu Deputowanych. Partia prezentowała się jako ugrupowanie centrowe o profilu socjalliberalnym. Krytykowała PSOE za zbyt prorynkowe podejście w gospodarce. W latach 80. wydawało się, że CDS ma szansę stać się języczkiem u wagi hiszpańskiego systemu partyjnego ze względu na możliwość współpracy zarówno z socjalistami, jak i konserwatystami. Tak się jednak nie stało, gdyż obie duże partie poszerzyły swoje programy o elemen-

⁴⁴ <http://www.bng-galiza.org> – strona internetowa BNG (dostęp: 7 XII 2009 r.).

⁴⁵ <http://www.nafarroabai.org> – strona internetowa partii Nawarra Tak (dostęp: 7 XII 2009 r.).

ty centrowe, co sprawiło, że CDS straciła rację bytu. W latach 90. podejmowane były próby ożywienia tej formacji, jednak zakończyły się niepowodzeniem. Partia ostatecznie przestała istnieć w 2006 r., po tym jak rok wcześniej jej kierownictwo podjęło decyzję o połączeniu, a raczej przystąpieniu do PP.

Trzecią partią, na którą warto zwrócić uwagę, jest **Batasuna** (w języku Basków oznacza „Jedność”). Partia powstała w 1978 r. jako ugrupowanie lewicowo-nacjonalistyczne. Namawiała wówczas do głosowania przeciwko przyjęciu nowej konstytucji w referendum. Partia domagała się utworzenia niezależnego państwa Basków, a przyjęcie konstytucji taką możliwość przekreślało. Mimo że Batasuna jest jedną z wielu partii regionalnych domagających się niepodległości dla swojego regionu, to jej pozycja jest szczególna. Żadnej innej partii, poza Batasuną, nie udowodniono związków z organizacją terrorystyczną. Partia nigdy nie potępiła zamachów dokonywanych przez ETA, co więcej, wielu członków tej organizacji należało do Batasuny. W 2003 r. związki z ETA, zwłaszcza powiązania finansowe, sprawiły, że partia została zdelegalizowana, a jej członkom zabroniono odnowienia działalności pod inną nazwą.

4. Udział partii w rządzeniu krajem – ogólna charakterystyka

W Hiszpanii stosunkowo szybko wykształcił się system dwupartyjny. Jeszcze w latach 90. wydawało się, że obok dwóch dużych partii będą funkcjonować mniejsze ugrupowania, które mogłyby pełnić rolę partii dopełniających koalicje oraz być alternatywą dla określonych grup wyborców. Tymczasem ani IU na lewej stronie sceny politycznej, ani CDS w centrum nie spełniły tych oczekiwań. Zarówno PSOE, jak i PP zastosowały podobną taktykę, polegającą na poszerzaniu platform programowych, przez co mniejsze partie zostały zmuszone do radykalizacji swoich programów lub do zaniechania działalności i połączenia się z jedną z dużych partii. Biorąc pod uwagę wyniki wyborów oraz kształt rządów od pierwszych demokratycznych wyborów w 1977 r., z wyjątkiem lat 1977–1982, kiedy rządziła centroprawicowa UCD, zaznacza się wyraźna dominacja dwóch partii. Poziom poparcia dla tych dwóch partii łącznie wynosi ponad 80%. Jeszcze wyraźniej widać tę przewagę, jeśli wziąć pod uwagę fakt, że w Hiszpanii w latach 1990–2008 do rządu nie weszła żadna nowa partia⁴⁶.

Zaskakująca w tych warunkach wydaje się za to liczba partii, które dostają się do parlamentu. Ten wskaźnik jest jednym z najwyższych wśród państw Europy Zachodniej i wynosi aktualnie 10⁴⁷, a dzieje się tak za sprawą partii regionalnych i specyficznej klauzuli zaporowej. Przewagę na hiszpańskiej scenie politycznej zdobyła partia socjalistyczna, która sprawowała władzę w latach 1982–1996 oraz sprawuje ją obecnie od 2004 r. PP przejęła odpowiedzialność za rządzenie w latach 1996–2004. Obie duże partie, mimo iż różnią się ideologicznie i programowo, są w stanie osiągnąć

⁴⁶ A. Antoszewski, *Partie i systemy partyjne państw UE na przełomie wieków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 284.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 277.

nać porozumienie w najważniejszych dla państwa kwestiach, jak choćby w sprawach polityki zagranicznej czy wewnętrznej, związanej z tendencjami separatystycznymi.

* * *

Hiszpański system partyjny cechuje się dużą stabilnością i przewidywalnością. Obok dwóch dużych partii ogólnokrajowych istnieje szereg partii regionalnych, które mają reprezentację w Kortezach, co hamuje w pewnym stopniu tendencje separatystyczne. Dość szybko zniknęła z hiszpańskiej sceny partyjnej formacja centrowa, co powoduje, że PSOE i PP zajmują niemal całą przestrzeń na osi prawica–lewica. Próba wskrzeszenia partii centrowej jest powołanie do życia partii Związek Postęp i Demokracja, która wyrosła na bazie szerszego ruchu społecznego Basta Ya!, jednak na podstawie jednokrotnego udziału w wyborach trudno prognozować przyszłość tej formacji. Pewnym zagrożeniem dla stabilności hiszpańskiego systemu partyjnego i politycznego może być nasilający się separatyzm, zwłaszcza kataloński i baskijski⁴⁸.

Wykaz skrótów:

AP – *Alianza Popular*, Związek Ludowy

BNG – *Bloque Nacionalista Galego*, Galicyjski Blok Nacjonalistyczny

CC – *Coalición Canaria*, Koalicja Kanaryjska

CDC – *Convergència Democràtica de Catalunya*, Konwergencja Demokratyczna Katalonii

CDS – *Centro Democrático y Social*, Centrum Demokratyczno-Społeczne

CiU – *Convergència i Unió*, Konwergencja i Unia

ERC – *Esquerra Republicana de Catalunya*, Republikańska Lewica Katalonii

ETA – *Euskadi Ta Askatasuna*, Kraj Basków i Wolność

IU – *Izquierda Unida*, Zjednoczona Lewica

PCE – *Partido Comunista de España*, Komunistyczna Partia Hiszpanii

PNV / EAJ – *Partido Nacionalista Vasco / Eusko Alderdi Jeltzalea*, Nacjonalistyczna Partia Basków

PP – *Partido Popular*, Partia Ludowa

PSOE – *Partido Socialista Obrero Español*, Hiszpańska Socjalistyczna Partia Robotnicza

UCD – *Unión de Centro Democrático*, Unia Centrum Demokratycznego

UDC – *Unió Democràtica de Catalunya*, Unia Demokratyczna Katalonii

UPD / UPyD – *Unión Progreso y Democracia*, Związek Postęp i Demokracja

⁴⁸ 13 grudnia 2009 r. w kilkuset gminach w Katalonii zostało przeprowadzone nieoficjalne referendum, w którym Katalończycy opowiedzieli się za stworzeniem suwerennego państwa katalońskiego. Problem polega na tym, iż w Katalonii wytwarzane jest 25% PKB Hiszpanii, lecz sami Katalończycy nie korzystają z tych pieniędzy, gdyż są one dystrybuowane na poziomie centralnym. Zob. *Katalonia nie chce do Hiszpanii*, „Gazeta Wyborcza”, 14 XII 2009 r., s. 13.